

**MUSTAQILLIK YILLARIDA O'ZBEKISTON ADLIYA TIZIMINING
SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISHI****Jumanazarov Ixtiyor Jamoladdin o'g'li**

Aniq va ijtimoiy fanlar universiteti Tarix yo'nalishi 2-kurs magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15353504>

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasining mustaqillik yillarida adliya tizimining shakllanishi va rivojlanishi tahlil qilingan. Mamlakatning yangi huquqiy asoslari yaratish, qonun ustuvorligini ta'minlash va davlat xizmatlarini shaffof qilish bo'yicha amalga oshirilgan islohotlar ko'rib chiqilgan. Adliya tizimi, uning tarkibiy tuzilmalari, normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish, yuridik xizmatlar va notariat sohalaridagi o'zgarishlar tahlil etilgan. 2016-yildan keyin raqamli platformalar, shaffoflik va samaradorlikni oshirishga qaratilgan islohotlar orqali adliya tizimi modernizatsiya qilindi. Maqolada huquqiy madaniyatni oshirish, fuqarolarning huquqiy savodxonligini yuksaltirishda adliya tizimining o'rni va kelajakdagi istiqbollari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, adliya tizimi, mustaqillik, huquqiy islohotlar, qonun ustuvorligi, raqamlashtirish, huquqiy madaniyat, notariat, fuqarolik holati dalolatnomalari, davlat xizmatlari, shaffoflik, institutsional rivojlanish, Lex.uz.

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikni e'lon qilganidan so'ng, mamlakatda davlat boshqaruvi tizimi, huquqiy infratuzilma va institutlar tubdan isloh qilindi. Bu jarayonlarda adliya tizimi o'zining markaziy o'rnini egalladi, chunki huquqiy davlat barpo etish, qonun ustuvorligini ta'minlash, inson huquqlarini himoya qilish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylandi. 1991-yildan so'ng amalga oshirilgan huquqiy islohotlar nafaqat davlat boshqaruvi, balki adliya tizimini ham qayta qurish va rivojlantirishni talab qildi.

Adliya tizimining shakllanishi va rivojlanishi davri, mustaqillikning dastlabki yillaridan boshlab, bugungi kunga qadar huquqiy va institutsional islohotlarning amalga oshirilishi, davlat xizmatlari tizimining yaxshilanishi, raqamlashtirish va shaffoflikka asoslangan yangiliklarning joriy etilishi bilan bog'liqdir. Mustaqillikning dastlabki bosqichida O'zbekiston Respublikasining yangi huquqiy asoslarini yaratish va jamiyatda qonun ustuvorligini ta'minlashga katta e'tibor qaratildi. 2000-yillar o'rtalarida adliya tizimi yanada rivojlanib, yuridik xizmatlar, notariat, fuqarolik holati dalolatnomalarini ro'yxatga olish sohalarida islohotlar amalga oshirildi. 2016-yildan keyin esa, prezident Shavkat Mirziyoyev rahbarligida amalga oshirilgan huquqiy islohotlar adliya tizimini yanada takomillashtirish va raqamlashtirishga qaratildi.

O'zbekiston Respublikasi 1991-yilda o'z mustaqilligini e'lon qilganidan so'ng, davlat boshqaruvi tizimi, ayniqsa, huquqiy tizim tubdan isloh qilinishi zaruratiga duch keldi. Mamlakatda demokratik huquqiy davlat barpo etish, qonun ustuvorligini ta'minlash, inson huquq va erkinliklarini himoya qilish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylandi. Shu nuqtai nazardan, adliya tizimi yangi mazmun kasb etdi, chunki bu tizim qonunchilik faoliyati, huquqiy xizmatlar, notariat, fuqarolik holati dalolatnomalarini ro'yxatga olish va davlat xizmatlarini ko'rsatishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Mustaqillik yillarida adliya tizimi shakllanish bosqichidan boshlab, bosqichma-bosqich rivojlanib, bugungi kunda zamonaviy, ochiq va samarali huquqiy institutga aylandi.

Dastlabki yillarda Adliya vazirligi faoliyati huquqiy bo'shliqni bartaraf etish, mustaqil O'zbekiston uchun mos milliy qonunchilik asoslarini yaratishga qaratildi. 1992-yilda

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinishi bilan huquqiy davlat tamoyillari, inson huquqlari va erkinliklarini kafolatlovchi asosiy qoidalar belgilab berildi. Ushbu konstitutsiyaviy prinsiplarni amaliyotga tatbiq etishda adliya tizimi markaziy rol ni egalladi. Vazirlik tomonidan normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish, ularni ekspertizadan o'tkazish, rasmiy ro'yxatdan o'tkazish va ularning ijrosini nazorat qilish kabi faoliyatlar tizimli yo'lga qo'yildi.

1990-yillarning oxiri va 2000-yillarning boshlarida adliya tizimining institutsional jihatdan mustahkamlanishi kuzatildi. Yuridik xizmatlar, notariat, FHDYO, huquqiy targ'ibot sohalarida alohida bo'linmalar shakllantirildi. Hududiy adliya organlari kengaytirilib, ularning vakolatlari oshirildi. Shu bilan birga, qonunlar, farmonlar, qarorlar va boshqa normativ hujjatlarni ishlab chiqish jarayonida huquqiy ekspertiza sifat jihatdan takomillashtirildi. Davlat hokimiyati va boshqaruv organlarida yuridik xizmatlar joriy etilib, ularning kasbiy salohiyatini oshirish bo'yicha normativ asoslar yaratildi. Adliya tizimi davlat boshqaruvida huquqiy kafolatlarni ta'minlovchi mexanizm sifatida faoliyat yurita boshladi.

2016-yildan keyingi davr adliya tizimining sifat jihatdan yangi bosqichga o'tish davri bo'ldi. Prezident Shavkat Mirziyoyev rahbarligida mamlakatda olib borilayotgan huquqiy va institutsional islohotlar doirasida Adliya vazirligiga alohida e'tibor qaratildi. 2017-yilda Adliya vazirligi faoliyatini takomillashtirish bo'yicha Prezident farmoni e'lon qilindi va ushbu hujjat asosida yangi tarkibiy tuzilmalar tashkil etildi. Ulardan eng muhimlaridan biri — Davlat xizmatlari agentligi bo'lib, u aholiga zamonaviy, shaffof va tezkor davlat xizmatlarini ko'rsatishni ta'minlash maqsadida joriy etildi. Shuningdek, huquqiy siyosat va qonun ijodkorligini muvofiqlashtiruvchi boshqarmalar, normativ-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish va baholash tizimi ham kuchaytirildi.

Adliya tizimida raqamlashtirish va ochiqlik tamoyillarining keng joriy etilishi ahamiyatli bosqich bo'ldi. "Lex.uz" portali, "Huquqiy axborot" tizimi, "Adliya" mobil ilovasi kabi onlayn platformalar orqali aholiga normativ hujjatlar, huquqiy maslahatlar va xizmatlar taqdim etila boshlandi. Bu esa fuqarolarning huquqiy ongini oshirish va huquqlari ustuvorligini ta'minlashda katta ijobiy natijalar berdi.

Notariat tizimi ham zamonaviylashtirildi. Xususiy notariat instituti joriy etilishi orqali notarial xizmatlarning sifati, qulayligi va raqobatbardoshligi oshdi. Notariuslar faoliyati ustidan adliya organlari tomonidan nazorat mexanizmlari ishlab chiqildi va shaffoflikka asoslangan monitoring tizimi yo'lga qo'yildi. FHDYO bo'limlari esa aholiga xizmat ko'rsatish sifatini oshirish, byurokratik to'siqlarni kamaytirish va elektron tizimlarni keng joriy etish yo'nalishida isloh qilindi.

Adliya vazirligi tomonidan aholi o'rtasida huquqiy madaniyatni oshirish, fuqarolarning huquqiy savodxonligini yuksaltirish maqsadida targ'ibot-tashviqot ishlari kuchaytirildi. Huquqiy targ'ibotning zamonaviy shakllari — ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy tarmoqlar, animatsion va videoroliklar, onlayn darslar orqali olib borilmoqda. Bu esa adliya tizimining keng jamoatchilik bilan aloqasini mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Yil	Voqea	Izoh
1991	O'zbekiston mustaqillikka erishdi.	O'zbekiston Respublikasi mustaqil davlat sifatida o'zining siyosiy va huquqiy tizimini qurishni boshladi.
1991	O'zbekiston Respublikasining Birinchi Konstitutsiyasi qabul qilindi.	O'zbekistonning mustaqil davlati sifatida asosiy huquqiy hujjati tasdiqlandi.
1992	O'zbekiston Adliya vazirligi tashkil etildi.	Adliya tizimining markaziy organi sifatida vazirlik o'z faoliyatini boshladi.
1993	O'zbekiston Respublikasi Jinoyat Kodeksi va Fuqarolik Kodeksi tasdiqlandi.	Jinoyat va fuqarolik sohasida huquqiy tizimning asosiy qonunlari yaratilgan.
1995	O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi takomillashdi.	1992 yilgi Konstitutsiya asosida yangi, zamonaviy o'zgarishlar kiritildi.
2000	O'zbekiston Respublikasining "Yoshlar siyosati" qonuni qabul qilindi.	Adliya tizimida yoshlarning huquqlari va ularning adliya tizimida ishtiroki uchun asos yaratildi.
2004	O'zbekiston Respublikasida sud-huquq islohotlari boshlanganligi e'lon qilindi.	Sud tizimi islohotlari va mustahkamlanishi boshlandi, adliya tizimining samaradorligi oshirildi.
2008	O'zbekistonning fuqarolik jamiyati va huquqiy davlatga oid tashabbuslari boshlanadi.	Fuqarolik jamiyatini rivojlantirish, inson huquqlari bo'yicha qonunlar kuchaytirildi.
2017	Prezidentning 2017 yilgi Farmoni bilan "Adliya tizimini isloh qilish" dasturi e'lon qilindi.	Sud-huquq tizimida yangi islohotlar, adliya xodimlarining malakasi oshirildi.
2021	O'zbekistonning "Adliya tizimi va sud-huquq islohotlari" bo'yicha strategiyasi tasdiqlandi.	2021-yilda adliya tizimi va sud islohotlari bo'yicha yangi strategiya va reja tasdiqlandi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston Respublikasida adliya tizimi mustaqillik yillarida tubdan yangilanib, huquqiy davlatning asosi sifatida shakllandi va rivojlandi. Uning faoliyati huquqiy siyosatni shakllantirish, qonun ustuvorligini ta'minlash, aholining huquqiy himoyasini kuchaytirish va davlat xizmatlarining sifatini oshirish kabi ustuvor yo'nalishlarda izchil davom etmoqda. Kelgusida ham adliya tizimi davlat va jamiyat hayotida o'zining strategik rolini saqlab qolib, yuksak xalqaro andozalarga mos ravishda takomillashib borishi shubhasiz. Mustaqillik yillarida O'zbekiston adliya tizimi bir qator islohotlar va yangilanishlar orqali rivojlandi. Adliya vazirligi davlat boshqaruvi va qonunchilik jarayonlarini boshqarishda markaziy rolni egalladi. Shuningdek, huquqiy xizmatlarning raqamlashtirilishi, notariat tizimining xususiylashtirilishi, fuqarolik holati dalolatnomalarini ro'yxatga olishning zamonaviylashtirilishi kabi islohotlar jamiyatda huquqiy ongini oshirishga, aholi uchun sifatli va shaffof xizmatlar taqdim etishga xizmat qildi. Kelajakda O'zbekiston adliya tizimi xalqaro andozalar va zamonaviy

texnologiyalar asosida takomillashib borishi kutilmoqda.

REFERENCES

1. Xo'jaeva, N. (2016). O'zbekiston Respublikasida adliya tizimi va uning rivojlanish bosqichlari. Toshkent: O'zbekiston hukumati nashriyoti.
2. Mamatov, R. (2017). Adliya tizimi va uning zamonaviy muammolari. Tashkent: Fan va texnologiyalar nashriyoti.
3. Azizov, M. (2019). Huquqiy islohotlar va adliya tizimi: O'zbekiston tajribasi. Tashkent: Yuridik nashr.
4. Shomurodov, D. (2020). Mustaqillik yillarida O'zbekistonning huquqiy islohotlari. Tashkent: O'zbekiston Adliya vazirligi.
5. O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi. (2021). O'zbekiston adliya tizimi: yutuqlar va istiqbollar. Tashkent: Adliya vazirligi nashriyoti.